

Състояние и тенденции в производството от ягодоплодни култури в България и в света

Доц. д-р НЕДЯЛКА СТОЯНОВА
Ас. ВЕСЕЛКА АНТОНОВА
Институт по земеделие - Кюстендил
E-mail: nedyalka_stoyanova@abv.bg

Резюме: В статията се разглеждат настъпилите промени в производството на плодове от основните ягодоплодни култури в света и у нас. Производството на плодове от ягоди, малини и касис в света непрекъснато нараства, докато у нас се наблюдава изразена тенденция към намаляване.

Интересно е да отбележим, че при ягодата производството на плодове (3 998 280 t) нараства с по-голям темп в Америка (от 1 076216 t през 1999 г., на 1 473147 t 2007 г. (в сравнение с Европа) 1 413060 t през 1999 г. на 1 460979 t 2007 г./.

Производството на малинови плодове в света също се увеличава от 396 631 t през 1999 г. на 507 653 t през 2007 г. Основното количество плодове е съсредоточено в Европа (399 666 t).

Касисовото производство в света следва тенденция на непрекъснато нарастване. Европа се очертава като най-голям производител, където се произвежда 98% от световната продукция.

В България, въпреки увеличаването на площите, заети с традиционните ягодоплодни култури, производството на плодове е все още ниско и нестабилно. Основните причини за незадоволителните добиви са бавното навлизане на иновациите в селското стопанство, неефективната организация на производството, липсата на дотации, недостатъчното финансово обезпечаване и др.

Ключови думи: производство, плодове, ягоди, малини, касис.

Увод

Ягодата, малината, къпината и френските грозда заемат важно място в добива на плодове от трайни култури. Това се обуславя от техните

ценни биологични и стопански качества. Плодовете им са богати на органични вещества, витамини и минерални соли. Те се търсят както за консумация в пряко състояние, така и за замразяване и технологична преработка. Високата продуктивност и добрата пазарна цена определя до голяма степен стопанското значение на ягодоплодните култури. В някои райони те са структуроопределящи.

Към ягодоплодните овощни видове се отнасят: ягодата, малината, къпината, френските грозда (касис, червено и бяло), бодливото немско грозде, аронията, боровинката, облепихата, актинидията и др. В статията се отделя необходимото внимание само на основните култури - ягода, малина и къпина и френско грозде, които както сега, така и в бъдеще, ще бъдат отглеждани на по-големи площи и ще играят важна роля в икономиката на отделни селскостопански райони, включително и в личния сектор.

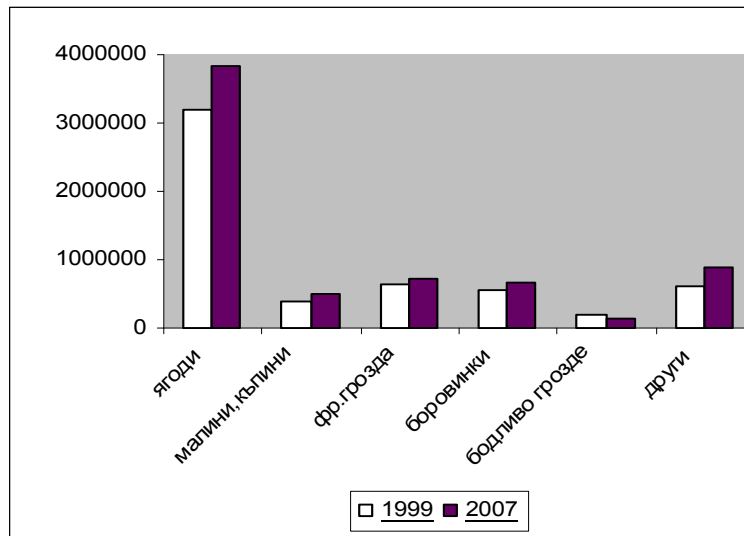
През последните години интересът към ягодоплодните култури се увеличава. По данни на ФАО за периода 1999-2007 г. е налице повишено производство и предлагане на плодове от тях (фиг.1).

От ягодоплодните култури ягодата е най-широко отглеждана както в чужбина, така и у нас. В структурата за 2007 г. ягодата заема 57%, другите култури 13%, френските грозда 11%, боровинките 10%, малините и къпините 7% и бодливото грозде 2% (фиг.2).

Основните ягодоплодни култури се отглеждат в умерената климатична зона, само при ягодата има възможност за отглеждане и в южните страни (тропични и субтропични). Поради нейната голяма пластичност тя е по-широко отглеждана от другите. През последните години ягоди се отглеждат и в страните от Средиземноморието (Мароко, Тунис, Египет и Израел), както и някои страни от Южна Америка (Чили, Колумбия и Перу). Увеличението на производството в САЩ става за сметка на добива, а не на площите и основно чрез въвеждане на нови технологии и сортове.

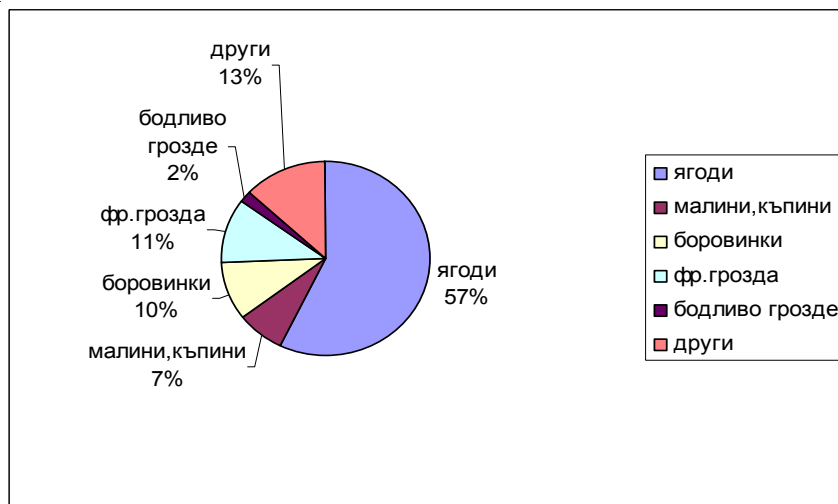
Производството на малини и къпини проявява тенденция към трайно нарастване. Новите страни с интерес към това производство са от Азия (Азърбейджан и Киргистан). Една от причините за лекото увеличаване на производството в света и у нас са въвеждането на ремонтантните сортове с технология за лятно-есенно плододаване.

Касисовото производство в света е по-силно застъпено в сравнение с малиновото. Запазва се

Фиг. 1
Fig. 1

Световно производство от ягодоплодни култури, t
World Production Small-fruits, t

Фиг. 2
Fig. 2

Относителен дял на световното производство от ягоди, малини, френски грозда, боровинки, бодливо грозде и други ягодоплодни култури за 2007 г./ Share of the Production of Strawberries, Raspberries and Currants, Blueberries, Gooseberries and Other in the world Production of Small-berries for 2007

тенденцията към непрекъснато нарастване на обема на продукцията. С най-бързи темпове нараства производството в Русия, за сметка на това в Германия, която беше една от водещите страни. В България производството е силно ограничено поради липса на традиции, намаляване на площите и ниските добиви.

Производство на ягоди

В света заетите площи с ягоди през 2007 г. са 254 027 ha. Най-много ягодови насаждения се отглеждат в Европа 108 355 ha. Следват Америка с 39 869 ha, Азия с 34 870 ha и Африка със 7 219

ha. В сравнение с 1999 г. единствено площите в Европа намаляват. Индивидуално по страни челно място заема Полша (52 309 ha), следвана от Руската федерация (33 800 ha) и САЩ (21 744 ha).

През последните години (1999-2007 г.) добивите в ягодопроизводството се увеличават от 13 470 kg/ha (1999 г.) на 15 056 kg/ha (2007 г.). В Америка (36 934 kg/ha), Африка (30 125 kg/ha) и Азия (21 299 kg/ha), средните добиви бележат тенденция на нарастване. Единствено в Европа е налице спад (от 8 648 kg/ha на 7 976 kg/ha). Средният добив в света за 2007 г. е 15 056 kg/ha. Най-високи са продуктивните възможности на

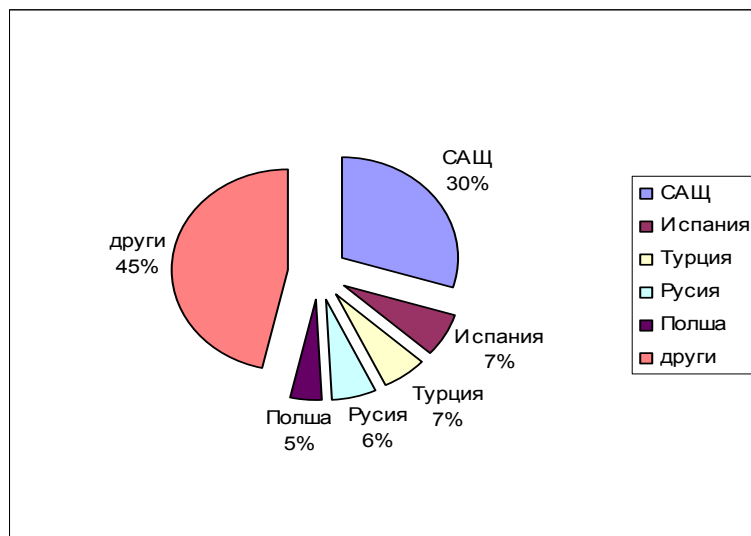
ягодите в САЩ - 52 138 kg/ha, Мароко - 40 000 kg/ha и Израел - 32 546 kg/ha. В Европа най-високи добиви имат Испания (30 865 kg/ha), Белгия (30 769 kg/ha) и Холандия (25 294 kg/ha).

Световното производство на ягодови плодове нараства от 3 200 219 t (1999 г.) на 3 824 678 t (2007 г.). Най-големи производители на ягоди са САЩ (1 133 703 t), Испания (263 900 t), Турция (250 316 t), Руската федерация (230 400 t) и Полша (174 578 t) (фиг.1, фиг.3)(табл.2).

В Европа (1 358 405 t), най-голям производител е Испания. Независимо от намалението на производството от 377 527 t за 1999 г. до 263 900

t за 2007 г., което е с 30 % по-малко, тя остава на първо място. Втора се нарежда Руската федерация, която в сравнение с 1999 г. (150 000 t) увеличава производството си на 230 400 t. На трето място е Полша с незначително намаление от 178 211 t на 174 578 t. Наблюдаваното намаление на производството в Испания и Полша е породено от промените в пазарната среда. В Германия, която е страна с добре развито ягодопроизводство през периода е налице увеличение от 109 194 t (1999 г.) на 158 658 t (2007 г.). Въпреки значителното вътрешно производство, Германия е голям вносител и потребител на

Фиг. 3
Fig. 3

Страни, основни производители на ягодови плодове (2007 г.)
Main Producers of Strawberries (2007)

Таблица1
Table1

Производство на ягодоплодни култури в България (1999-2007 г.) / Small-fruit Production in Bulgaria (1999-2007)

Година Year	Ягоди Strawberry			Малини и къпини Raspberry and blackberry			Касис Black currant		
	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, t/ha	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, t/ha	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, t/ha
1999	10 160	1 855	5,477	3 000	1 200	2,500	100	100	1,000
2001	15 600	2 100	7,328	3 100	800	3,875	100	80	1,250
2003	11 212	2 537	4,419	4 083	1 109	3,681	73	43	1,697
2004	11 504	1 966	5,851	5 606	1 048	5,349	44	65	0,676
2005	6 563	1 146	5,726	3 000	1 200	2,500	40	65	0,615
2006	8 761	1 396	6,275	5 766	2 087	2,762	60	90	0,666
2007	5 964	1 240	4,809	3 711	1 372	2,704	60	90	0,666
2007 към 1999 в %	58, 70	66, 85	87, 80	123,70	114,33	108,16	60	90	66,60

Таблица 2

Table 2

Производство на ягодоплодни култури в света (1999-2007 г.) / Small-fruit Production in World (1999-2007)

Година Year	Ягоди Strawberry			Малини и къпини Raspberry and blackberry			Касис Black currant		
	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, kg/ha	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, kg/ha	Обем Production, t	Площ Area, ha	Добив Yield, kg/ha
1999	3200219	237575	13470	396631	74982	5289	643279	116804	5430
2000	3290703	250418	13140	408575	78591	5198	690353	128921	5354
2001	3220212	254524	12651	432154	88420	4887	733522	136494	5374
2002	3239585	233190	13892	472175	93260	5062	770171	158647	4854
2003	3350893	242074	13842	445377	95225	4677	813634	157072	5180
2004	3652757	249186	14658	518482	95675	5419	886934	158517	5595
2005	3779123	258812	14601	511398	94769	5396	911659	166636	5470
2006	3973780	265181	14985	524075	99824	5249	775682	138827	5587
2007	3824678	254027	14924	507653	101958	4979	726172	139503	5122
2007 към 1999, %	119,51	106,92	110,80	127,99	135,98	94,13	112,89	119,43	94,33

ягоди. В Обединеното кралство, растежът е осезаем и увеличението е двойно от 42 000 t на 87 000 t. Голям спад в производството на ягоди бележи Италия, която през 90-те години е водеща от 185 852 t (1999 г.) на 57 670 t (2007 г.). Традиционен производител е и Франция с 46 900 t. Стремежът на Холандия (43 000 t) е към увеличение на площите с култивационни съоръжения. Останалите европейски страни произвеждат по-малки количества ягоди.

В Америка (1 472 533 t), темпът на нарастване на обема произведени ягодови плодове е голям. Сред северноамериканските страни, САЩ се явяват най-голям производител. Годишното производство там възлиза на 1 133 703 t, което е увеличение с 23% спрямо базисната 1999 г. (831 258 t). Високите добиви, особено в Калифорния и други щати, се основават на използването на родовити и висококачествени сортове, на интензивни технологии като например мулчиращи средства, съоръжения за капково напояване и др. В Мексико растежът също е осезаем - от 137 736 t (1999 г.) на 176 396 t (2007 г.).

Засилен е стремежът към отглеждане на ягоди в страните от Южна Америка - Чили (от 20 000 t на 40 000 t), Колумбия (от 15 734 t на 39 996 t) и Перу (от 12 448 t на 17 770 t).

През периода се разширява производството на ягодови плодове и в Азия - от 562 565 t (1999 г.) на 742 707 t (2007 г.). С най-бързи темпове

нараства производството в Турция, от 129 000 t (1999 г.) на 250 316 t (2007 г.). В крупен производител се превръща и Република Корея, чието производство нараства от 152 481 t през 1991 г. на 203 227 t през 2007 г. Традиционен производител е Япония с произведени 193 000 t през 2007 г. За отбелязване е, че ягодопроизводството в Китай е много слабо застъпено.

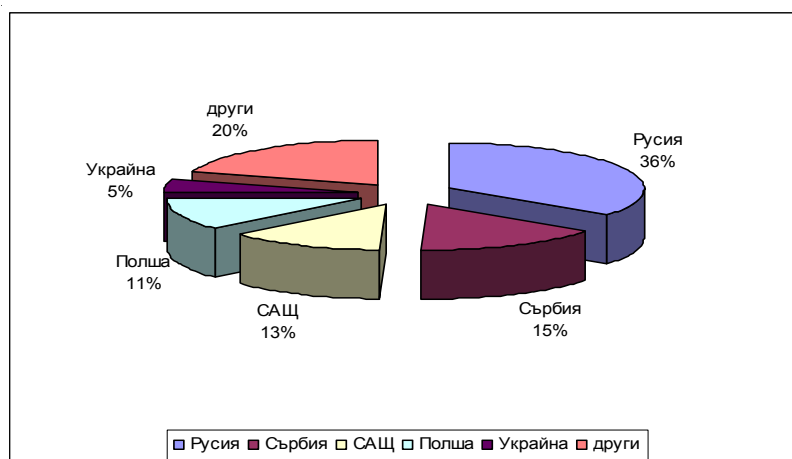
Впечатлява засиленият интерес към ягодата в Африка, където за разглеждания период, производството се увеличава почти два пъти - от 127 477 t (1999 г.) на 217 474 t (2007 г.). През периода в страните от южното Средиземноморие, отрасълът се развива с бурни темпове. В Египет и Мароко продукцията от ягодови плодове се увеличава два пъти. В Египет от 53 648 t през 1999 г. продукцията нараства на 104 000 t през 2007 г., а в Мароко от 58 200 t на 100 000 t. Равнището на производството в Тунис се запазва около 8 200 t.

Производство на малини

В световен мащаб се наблюдава подем на малиновото производство, дължащ се на внедряване на родовити сортове и усъвършенстване на технологиите на производство.

Заетите с малини и къпини площи се увеличават непрекъснато от 74 982 ha през 1999 г. на 101 958 ha през 2007 г. Най-много са те в Европа

Фиг. 4
Fig. 4

Страни, основни производителки на малини и къпини (2007 г.)
Main Producers of Raspberries and Blackberries (2007)

Фиг. 5
Fig. 5

Страни основни производителки на френски грозда (2007 г.)
Main Producers of Currants (2007)

(88 249 ha), следвана от Америка (9 436 ha) и Азия (2 200 ha).

Средните добиви в световен план са сравнително ниски и нестабилни и са 5 289 kg/ha (1999 г.) и 4 979 kg/ha (2007 г.). Трябва да се отбележи, че в Америка те са по-високи от тези в Европа.

Световното производство на малинови и къпинови плодове проявява тенденция към нарастване - увеличено е от 396 631 t (1999 г.) на 507 653 t (2007 г.) (фиг.1)(табл.2).

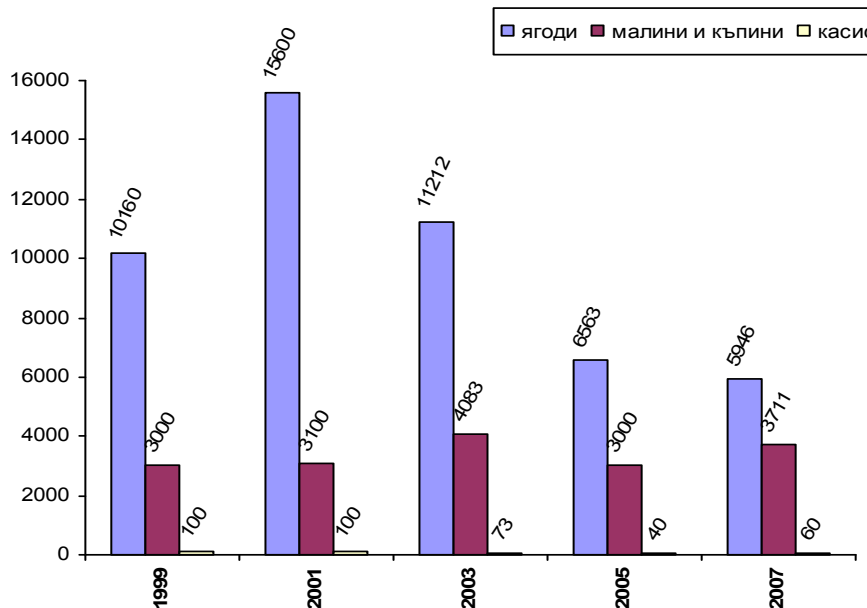
Малиновото производство е съсредоточено основно в Европа, където са получени 326 984 t през 1999 г. и 394 759 t през 2007 г. Най-големи количества са добити в Руската федерация, където е отбелязано увеличение от 120 000 t (1999 г.) на 175 000 t (2007 г.). На второ място е Сърбия, чието производство възлиза на 60 000 t за 1999 г.

и 76 991 t за 2007 г. Значителен ръст постига Полша, където производството нараства от 39 234 t на 56 391 t. Следва Украйна, където производството се увеличава осезаемо - от 13 786 t на 24 600 t. Обединеното кралство запазва производство си от 13 452 t. В Германия и Унгария се наблюдава спад в малинопроизводството, съответно от 35 500 на 6 150 t и от 22 277 на 6 200 t (фиг.4).

Америка следва тенденция на увеличаване на малиновото и къпиновото производство - от 66 397 t (1999 г.) на 93 897 t. Най-голям производител са САЩ, където 60% от продукцията е получена от къпинови насаждения, със скок в производството от 49 351 t на 69 500 t през 2007 г. Канада поддържа постоянно ниво от 12 900 t Мексико също бележи напредък с 11 477 t.

В Азия се наблюдава интерес към малино-

Фиг. 6
Fig. 6

Производство на ягодоплодни култури в България за периода 1999-2007 г., t
Small-fruit Production in Bulgaria, 1999-2007, t

производството. Там то нараства над 6 пъти (от 1 300 t на 8 600 t). Основни малинопроизводителни страни са Азърбейджан (от 600 t на 6 500 t) и Киргистан (от 700 t на 2 100 t).

Малко, но постоянно е производството на къпинови и малинови плодове в Австралия, Океания и Африка.

Производство на френско грозде

Световното производство на плодове от френско грозде непрекъснато се увеличава. През 1999 г. то е 643 279 t, а през 2007 г. възлиза на 726 172 t (фиг.1)(табл.2).

Касисовото производство е концентрирано основно в Европа, на която се пада 98% от световния добив. През 1999 г. то е 629 159 t, а през 2007 г. е 713 718 t, като се запазва тенденцията на нарастване на продукцията. Най-големи производителки са Русия и Полша. Значително е увеличението в Русия (от 206 000 t през 1999 г. на 456 900 t през 2007 г.). В Полша е налице слабо намаляване - от 153 353 t (1999 г.) на 138 568 t (2007 г.). В Украйна се наблюдава съществено увеличение в обема на продукцията - от 14 594 t на 24 500 t. В Германия, която е една от водещите производителки заедно с Русия и Полша, има огромен спад на касисовото производство - от 155 400 t (1999 г.) на 8 808 t (2007 г.) (фиг.5).

В Австралия (1200 t) и Нова Зеландия (8000 t) се отчита тенденция на ръст в производството

на касисови плодове. В останалите райони на света се произвеждат малки количества френски грозда.

Състояние на ягодоплодните култури в България

Промишленото ягодопроизводство започва още през 30-те години на миналия век. Времето около Втората световна война се характеризира с упадък. През 60-те години отглеждането се възобновява. В периода 1970-1980 г., производството бележи напредък и през 1980 г. достига 18 282 t. До 1990 г. то е постоянно, след което започва постоянен спад и през 1999 г. е 10 160 t, а през 2007 г. е 5 964 t. Наблюдава се тенденция към намаляване на площите - от 1 855 ha (1999 г.) на 1 240 ha (2007). Средният добив също намалява - от 5477 kg/ha (1999 г.) на 4809 kg/ha (2007 г.) (табл.1)(фиг.6).

За някои планински и полупланински, и по-прохладни полета малината е на първо място по стопанско значение от овощните култури. През последните години получената продукция от нея бележи лек ръст като от 3 000 t през 1999 г. достига 3 711 t през 2007 г.(табл.1). Възобновяват се площите, засадени с малини и през 2007 г. достигат 1 372 ha. Средните добиви са все още ниски, около 2704 kg/ha. Интензивното засаждане се обяснява с възможността за износ на малиновите плодове (табл. 1) (фиг.6).

Първите производствени касисови насаждения са създадени през 1957-1959 г. и през първите години се увеличава и достига 1 566 t, а заетата площ е 1 300 ha (1973 г.), след което започва непрекъснато да намалява. През 1999 г. площите са 100 ha, а през 2007 г. са 90 ha с добив от 666 kg/ha. Производството на касис у нас следва тенденция на непрекъснат спад и от 100 t през 1999 г. намалява на 60 t за 2007 г. (табл.1) (фиг.6).

Основни причини за намаляване на производство от ягодоплодни култури в България

Упадъкът на производството е породен от следните **основни причини**:

➤ неспазване на изградените агротехники - това неминуемо води до ниски и нестабилни добиви, далеч под сортовите възможности:

за *ягодата* те са от 4 500 kg/ha до 15 000 kg/ha и 20 000 - 30 000 kg/ha в оранжерии;

за *малината* - 2 300 kg/ha, а при по-големи изяви възможности на българските сортове до 18 000 - 20 000 kg/ha;

за *къпината* - от 3 500 - 4 000 kg/ha, а от опитите 25 000 kg/ha;

за *касиса* - 1 800 kg/ha до 5 500-7 000 kg/ha при много добри грижи;

➤ неефективна организация на производството;

➤ липса на дотации и недостатъчно финансово обезпечаване. Наред с това се допускат някои **грешки** като:

➤ изграждане на насаждения на неподходящи месторастения за определената култура;

➤ непознаване биологията на вида и сортовите особености;

➤ неспазване на схемите и технологиите за производство на посадъчен материал.

Повсеместно насажденията се изграждат с нестандартен посадъчен материал, който не отговаря на изискванията за качество и здравно положение. Особено опасна е масовата практика да се ползват за посадъчен материал растения, извадени от стари насаждения. Поради търговски интереси се прави внос от неподходящи или неизпитани при нашите специфични климатични условия сортове, неотговарящи на качествените и здравни изисквания;

➤ непознаване и неспазване на агротехниката на технологиите за отглеждане на насажденията за производство на плодове, включително и растителна защита.

За бързото възстановяване и нарастване на производството на ягодови, малинови, къпинови и касисови плодове, както и използване на останалите не по-малко ценни видове *е необходимо да се*:

• подобри финансирането за създаване и отглеждане на насаждения - нужно е да се създадат възможности пред бъдещите производители за получаване на нисколихвени банкови кредити с определен гратисен период;

• повиши контрола при производството на посадъчен материал - нужно е овластените държавни учреждения да вземат строги мерки по отношение на производството на необходимите количества здрав, висококачествен и сортоавтентичен посадъчен материал.

При ягодата, малината, къпината и касиса страната разполага със сортова структура подходяща за нашите условия. При малината превес имат българските сортове, които са с доказано превъзходство.

При основните ягодоплодни видове се предлагат изградени схеми за производство на висококачествен, автентичен, свободен от вирусни, микоплазмени и други болести посадъчен материал, известен като сертифициран.

При всички ягодоплодни култури съществуват изградени и усъвършенствани технологии за създаване и отглеждане на насаждения за производство на плодове.

Изводи

• Производството на ягоди, малини, къпини и френски грозда в света нараства.

След низходящата тенденция в производството на ягодоплодни култури у нас през 90-те години, сега се отчита леко увеличаване в обема на продукцията при малината. При ягодата производството бележи леко намаляване. При касисът интересът е все още слаб.

• Световната тенденция в ягодопроизводството е към непрекъснато увеличаване.

Причината е в повишаването на пазарното търсене, продиктувано от насочване на потребителските предпочитания към употребата на по-големи количества пълноценни, витаминозни и природосъобразни хранителни продукти. В България производството на ягоди е нестабилно като се наблюдава спад през последните години.

• Световното производство на малини и къпини проявява тенденция на бързо и трайно

нарастване. Основният фактор за това е отново засилване на интереса към ягодоплодните култури, в случая към малините и къпините, от страна на потребителите, които се ориентират към консумация на витаминозни и здравословни храни. В България се отбелязва бавно увеличаване на производството.

• Производството на френски грозда в света следва тенденция на бързо и трайно нарастване. В България е точно обратното. Сега интересът към френското грозде е много слаб, площите са силно намалели и не се очертава перспектива за възобновяване на касисовото производство в мащабите на 70-те години.

ЛИТЕРАТУРА

1. FAO Production Yearbook, Vol. 53, 1999.
2. FAO Production Yearbook, Vol. 61, 2007.

Situation and Tendencies in Small-fruit Production in the world and in Bulgaria

N. STOYANOVA

V. ANTONOVA

Institute of Agriculture - Kyustendil

Статията е постъпила в редакцията на 8.02.2010 г.

(Summary)

Object of the study are the changes in the small berries production in the world and in Bulgaria. Strawberry, raspberry and black currant world production continuously increases while in Bulgaria the tendency is vice versa.

It is interesting to point out that the strawberry production in America (1 076 216 t in 1999 and 1 473 143 t in 2007) goes up more rapidly than in Europe (1 413 060 t in 1999 and 1 460 979 t in 2007).

Raspberry production rises too (from 396 631 t in 1999 to 507 653 t in 2007). The production is concentrated mainly in Europe (399 666 t).

Black currant production shows a positive trend. Europe is the most significant producer with share of 98 % of the world production.

In Bulgaria, although the areas planted with small berry crops recently have increased, small fruit production keeps low levels and is unstable. The main reasons for the low yields are the low levels of innovations in agriculture, ineffective production organization, lack of subsidies, insufficient financing in the sector, etc.

Key words: fruit production, strawberry, raspberry, black currant